

sebb-nagyobb egységeit többször adtuk kölcsön. Békésre *Labancné Milák* Brigitta képeit vittük, Szekszárdon, majd Tamásiban a beás képzőművészek alkotásait állítottuk ki, Budapesten a *Fészek Klubban* a *Fészekrakó Romák a Fészekben* rendezvény keretén belül ugyancsak tárlatot rendeztünk gyűjteményeinkből. Több roma művész, így *Váradi Gábor*, *Varga László*, *Balogh Balázs András*, *Oláh Jolán*, *Kosztics László*, *Orsós Teréz* gyűjteményes kiállításához adtuk gyűjteményünk számos darabját. Több alkalommal pedig a *Magyarországi Cigány Információs és Művelődési Központ-*

ban rendeztünk átfogó kiállítást. A kőbányai *Pataki Művelődési Házban* a *Roma Képzőművészek III. Országos Tárlata* kiállításához járultunk hozzá. Két alkalommal fotókiállítást rendeztünk a Diákszigeten. Legnagyobb vállalkozásunknak a *Soros Alapítvány* 15 éves születésnapján az ELTE TTK látványos épületében megrendezett kiállításunkat tekinthetjük.

Mindezek biztosítják azt, hogy gyűjteményünk darabjai nem csak raktárainkban várják a *Roma Múzeum* megalakítását, hanem tevékenyen reprezentálják a roma kultúrát.

Zuzanne Kumanová

Romák Szlovákiában

A hagyományos kulturális háttér mint a cigányság fejlődését elősegítő programok része

Szakértők becslése szerint Szlovákiában 320–500 ezer roma él: a lakosság 6,4–10 százaléka. A romák esetében a népesség növekedése négyszerese a többségi társadaloméénak, s az életkor tekintetében progresszív irányban fejlődik: a gyermekek és fiatalok száma magas, s a keresőképes és már nem keresők aránya alacsony. Szlovákiában a romák lakta települések egyenlőtlenül oszlanak meg, a romák többsége (55 százalékuk) Kelet-Szlovákiában él.

A romák Szlovákia legalulképzettebb népcsoportja. Foglalkoztatásukat tekintve homogénnek tekinthetők, s a legalacsonyabb, legkisebb szakképzettséget igénylő állásokat töltik be, ami erősen ellentmond az egész társadalomra jellemző rétegzettségnek.

Mindezek ellenére megfigyelhető a romák kulturális, oktatási, szociális és részben további népcsoporton belüli tagozódása. A belső, etnikumon belüli rétegződés Szlovákiában kevésbé jellemző, mint más országokban; ez minden bizonnyal abból következik, hogy már régóta letelepedett életmódot folytatnak. A népcsoporton belüli tagozódás szempontjából megkülönböztetünk szlovák (*szlovacike-szervike*) romákat, magyar (*ungrike*) romákat és oláh (*vlachike*) romákat. Az oláh cigányok a legkisebb csoportot képezik, s a háború utánig (1957-ig) nomád életmódot folytattak.

Ami a modern történelmet illeti, a romákat mint nemzetiséget jogilag nem ismerték el, s ezáltal a romák megfosztottak nemzetiségi önazonosságuktól. Az állam elmaradott szociális csoportként kezelte őket. 1969-ben megalapították a *Szlovák Szocialista Köztársaság Cigány Népegységügyi Bizottságát* (1991-ben szűnt meg), mely több, a romák fokozatos asszimilációját célzó koncepció kidolgozásában vett részt. Az 1989-es politikai változásokat követően a romákhoz való viszony is lassanként megváltozott. 1990–91-ben a szlovák parlamentben voltak roma képviselők, csakúgy, mint a nemzetgyűlésben. 1991-ben elfogadásra került egy igen fontos dokumentum: *A roma kérdés állami megoldási elvei*. Ebben a romák mint nemzeti kisebbség ke-

rültek elismerésre. Ez megteremtette annak a lehetőségét, hogy a romák etnikai alapon szerveződő intézményeket hozzanak létre, mint például a kassai *Romathan Színház*, a szintén kassai *Művészeti Középiskola*, a nyitrai és iglói pedagógia tanszék romológia részlegei. Folyóiratok és egyéb kiadványok jelentek meg, a hat-hétéves roma gyerekek számára előkészítő osztályokat sikerült beiktatni az iskolarendszerbe, feldolgozásra került a roma történelem. Több roma civil szervezetet alapítottak és fejlesztő programok indultak...

Mindazonáltal a társadalom fokozatos gazdasági átalakulása új jelenséget hozott magával: a romák munkanélküliségét. Becslések szerint a munkaképes roma népesség 90 százaléka munkanélküli. Mintegy háromszáz telepen hatalmasodott el a szegénység, ezeken a helyeken nincs alapvető infrastruktúra – csatornahálózat, ivóvíz-ellátás, áram. Ez szociális lemorzsolódást eredményez, az egészségügyi állapotok rosszabbodását és más negatív jelenségeket hoz magával: bűnözést, hátrányos szociális helyzetet, alkoholizmust, kábítószer-függőséget.

Másfelől viszont a többségi társadalom egyre több ellenérzéssel viseltetik a romák iránt. Ezt szomorúan példázza *Mário Goral*, fiatal roma esete, aki 1995-ben skinhead támadás áldozata lett, s a múlt évben a zsolnai *Balázsová* esete is.

Intézményes szinten az állam kormánybiztosok által irányított szervezeteken keresztül foglalkozik a romák problémáival. 1996 és 1998 között a *Speciális Gondoskodásra Szoruló Kormánybiztos*, 1999-től pedig a *Roma Kormánybiztos* látja el ezt a feladatot. Jelenleg ezt a pozíciót *Vincent Danihel* tölti be, aki maga is roma.

A korábbi időszak állami politikájának másik következménye a romák etnikai tudatának tönkretétele, a hagyományos roma közösségen belüli és a többségi társadalomhoz fűződő szociális kötelékek felbomlása, a kulturális és etnikai normáktól való eltávolodás. Ma a roma közösség egyáltalán nem rendelkezik közös

eredettudattal, a régi és mai történelem ismeretével és nincs tisztában a roma kultúra pozitív értékeivel. Ma is élő hiedelem, hogy ha valaki roma nemzetiségűnek vallja magát, az egyúttal egy elmaradott, antiszociális csoporthoz tartozónak is. A legutóbbi népszámlálás alkalmával mindössze 85.627 személy vallotta magát romának.

A roma népesség alapvetően nem rendelkezik nemzetiségi írásbeliséggel, a kultúra ismeretével. A nemzetiségi önazonosság-tudat kifejlődésének feltétele a megfelelő mennyiségű tudás, s mindez fontos szerepet játszik a romák társadalomba való beilleszkedésében. A többségi társadalomnak is hiányosak az ismeretei a roma kultúráról. A roma történelem és kultúra pozitív értékeinek megismertetése, a kulturális különbségek nem-diszkriminatív magyarázata által a negatív sztereotípiák megszüntethetők, s kialakulhat egy etnikailag toleráns közeg.

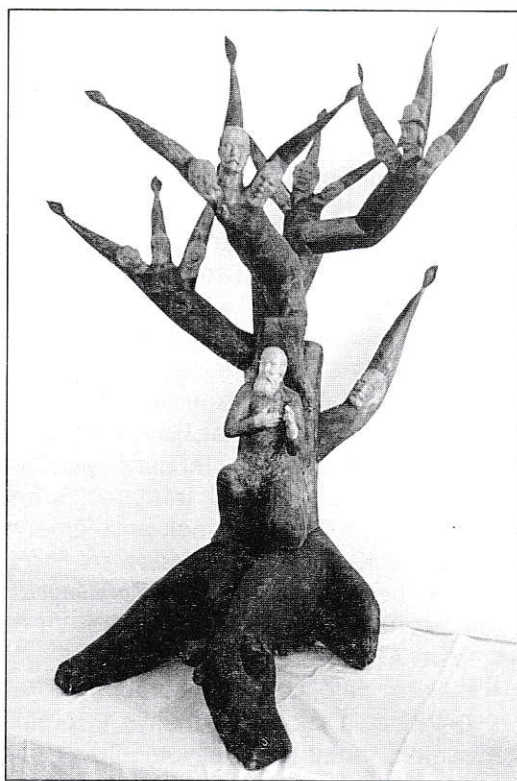
A nemzeti identitás mélysége, intenzitása és kialakulása több tényezőn múlik. Nemcsak a roma szervezeteknek kell az identitásformálásban szerepet játszaniuk, hanem az államnak is meg kellene teremtenie az ehhez szükséges körülményeket. A *Szlovák Köztársaság* a *Kulturális Minisztériumon* keresztül teremt nemzeti identitás-fejlesztő támogatási lehetőségeket. Az oktatás és intézményei számos lehetőséget teremtenek. A *Szlovák Köztársaságban* nincs roma nemzetiségi oktatás; kizárólag roma tanulók által látogatott iskolák ugyan vannak, ám ezekben nem oktatják a roma nyelvet, irodalmat, történelmet és kultúrát. Még egy olyan úttörő jellegű roma történelmi szöveggyűjtemény, mint Arne Mann *Roma történelem* című könyve sem jutott el az is-

kolákba. A szöveg a 90-es évek elején született, ezt követően kísérleti jelleggel használták. Nem adták ki abban az időszakban, amikor a *Szlovák Nemzeti Párt* képviselője került az oktatási miniszteri székbe, s amikor végül 1999-ben kinyomtatták, bizonyos érdekcsoportok ellenérzése miatt kivonták a forgalomból. Szerencsére a *Roma történelem* iskolai tananyagként meg fog jelenni a *Cseh Köztársaságban*.

A civil szervezetek igen jó munkát végeznek ezen a területen, nem egy a romákra és a többségi társadalomra irányuló projekt van megvalósulóban. Meg kell említenünk például azokat az oktatási programokat, melyek elsősorban a roma kultúra és a problémák nyilvános megvitatását célozzák, vagy a sikeres fejlesztési programok bemutatását. Ezeket a *Charta 77 Alapítvány* szervezte 1996–97-ben. M. Šimečka alapítványa nemrégiben vitát rendezett *Együtt fogunk élni a romákkal – a kérdés, hogy hogyan* címmel.

Ezen kívül számos közösségfejlesztő programot indítottak roma telepeken, ahol a romáknak lehetőségük van kultúrájuk ápolására. Például a pécsújfalui (Pečovská Nová Ves) romák rendszeresen találkoznak, hogy visszataláljanak a kultúrájukhoz, és a saját népzenei együttesükben tradicionális dalokat tanulnak. Az ilyen foglalkozás összehozza az embereket, akik ezek után szívesen vesznek részt további programokon. Jó példa erre, hogy Pécsújfalun egy kápolnát építettek, s nemsokára közösségi ház is létesül.

A pozsonyi *In Minorita* nevű egyesület rendszeresen szervez kulturális eseményeket, mely a kisebbség és a többség találkozását segíti elő koncerteken és roma művészeti kiállításokon keresztül.

Kosztics László faszobra

Nyári Gyula felvétele